

Ὁ Νοῦς, στὸ νόημα τοῦ Ἀριστοτέλη, εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἡ καθαρὴ Νόηση, ἡ καθαρὴ θεωρητικὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος ἢ τῆς Ψυχῆς ποὺ μ' αὐτὴ ἡ Ψυχὴ νοεῖ καὶ στοχάζεται («ὅ διανοεῖται καὶ ὑπολαμβάνει» «ὅ ἡ ψυχὴ γινώσκει καὶ φρονεῖ». (π.ψ.Γ.4.)

Ὁ Νοῦς ἔρχεται μέσα μας ἀπ' ἔξω («θύραθεν»), ἀπὸ τὴ Δημιουργία, στὸ βάθος ἀπὸ τὸ Θεὸ («λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον» (π. ζῶων γενεσ. Β.γ.736.β)

Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει ποιητικὸ καὶ παθητικὸ νοῦ. Ὁ ποιητικὸς Νοῦς εἶναι χωριστὸς ἀπὸ τὴν Ψυχὴ, ὡς «πρώτη ἐντελέχεια τοῦ φυσικοῦ σώματος», καὶ «καθαρός», «ἀπαθής», «ἀμιγής», ἀφθαρτος καὶ αἰδῖος. Μόνο ὁ παθητικὸς Νοῦς εἶναι φθαρτός. Ὁ ποιητικὸς Νοῦς εἶναι τὸ θεϊότατο μέσα στὸν Ἄνθρωπο («Τοῦ θειοτάτου τὸ νοεῖν καὶ φρονεῖν») (π. ζῶων μορίων). Μὲ τὸν ποιητικὸ νοῦ ὁ Ἄνθρωπος συμμετέχει στὴ θεότητα («τούτῳ μόνον μετέχει τοῦ θείου») (Β.656 α). Ὁ ποιητικὸς Νοῦς «χωρισθεὶς ἔστι μόνον ὅπερ ἔστι καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ αἰδῖον.»

Τὸ γενικὸ συμπέρασμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλη ἀπάνω στὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας εἶναι τὸ συμπέρασμα, πὼς ὁ «ποιητικὸς Νοῦς», τὸ καθαρὸ ἐνεργητικὸ καὶ δημιουργικὸ πνεῦμα, τὸ ἐλεύθερο καὶ ἀπόλυτα ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὸ ὕλικὸ σῶμα πνεῦμα, εἶναι θεῖο κι' ἔχει τὴ ρίζα του στὴ Θεότητα καὶ συνεπῶς εἶναι ἀθάνατο.

Κι' ἐδῶ ἡ παναιώνια ἀρχὴ τῆς Μεταφυσικῆς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, καὶ τῆς Προσωκρατικῆς καὶ τῆς κλασσικῆς Ἀττικῆς Φιλοσοφίας, ἡ ἀρχὴ τῆς ἀπόλυτης ἐνότητας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀθανασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VΙΙΙ. γ'. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ ἡλίου τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος τοῦ ρωμαλέου κλασσικοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ποὺ τὰ ἐπιτεύγματά του σ' ὅλες τὶς σφαῖρες τῆς πνευματικῆς δημιουργίας, καὶ τῆς Τέχνης καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης, τὸν ὕψωσαν στὶς κορυφές τοῦ Ἀπολύτου καὶ τῆς Αἰωνιότητος. Ὅστερ' ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλη ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας σὰ φυσικὴ συνέπεια τῆς γενικῆς παρακμῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κόσμου στοὺς ἴδιους καιροὺς. Τὸ Ἑλληνικὸ φιλοσοφικὸ πνεῦμα κρατᾶ βέβαια καὶ στὴν περίοδο αὐτὴ πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ζωντάνια του, δημιουργικότητα καὶ λάμψη του τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ τὰ ἐπιτεύγματά του στοὺς νέους αὐτοὺς καιροὺς φέρνουν ἐντονα τὰ σημάδια τῆς ἐπίδρασης τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου τῆς Ἀσίας, ποὺ ἔφερε στὸ προσκήνιο τῆς Ἱστορίας ἡ διασπορὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κόσμου στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, ὅστερ' ἀπὸ τὶς κοσμοϊστορικὲς κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ ἡ ἐπαφὴ του μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τῆς Ἀνατολῆς κυριαρχεῖ κι' ἐξουσιάζει ἀπόλυτα ἀπ' τὸ ἓνα μέρος ὁ Ὑλισμός, ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος ὁ Μυστικισμός. Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Ἀνατολῆς ἦταν φυσικὸ στὸς χρόνους αὐτοὺς νὰ ἐπιρρεάσῃ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στὴν περίοδο αὐτὴ εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τοὺς καιροὺς τῆς ἀκμῆς, τῆς λάμψης καὶ τῆς ἀχτινοβολίας τοῦ ἀπολύτου θριάμβου τοῦ ἱεροῦ Ἑλληνικοῦ δημιουργικοῦ Λόγου καὶ τῆς ἰδεαλιστικῆς καὶ σπυριτουαλιστικῆς φιλοσοφίας τῶν μεγάλων φιλοσόφων τῆς Προσωκρατικῆς καὶ τῆς Ἀττικῆς φιλοσοφίας.

Τὸ πνεῦμα τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Ἀσιατικοῦ Ὑλισμοῦ ἐπιδρᾷ βαθεῖα στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων τῆς περιόδου αὐτῆς καὶ ἡ ἐπίδραση αὐτὴ εἶναι ὀλοφάνερη στὴ φιλοσοφία καὶ τῶν δύο μεγάλων φιλοσοφικῶν Σχολῶν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τῶν Σχολῶν τοῦ Ἐπικουρισμοῦ καὶ τοῦ Στωϊκισμοῦ. Φυσικὰ ἡ διδασκαλία τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ποὺ ἦταν τ' ὄψαιότερο ἀνθὸς τοῦ δέντρου τῶν κορυφῶν τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας τοῦ καλοῦ καιροῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἦταν δυνατὸ πικρὰ νὰ πνιγῇ μέσα στὸν κατακλυσμὸ τῶν ὕλιστικῶν κοσμοθεωριῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐπίσης στὴν ἴδια περίοδο εἶναι βασιλεύουσα ἡ ἐπίδραση στὴν Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία τοῦ πνεύματος τοῦ Ἀσιατικοῦ Μυστικισμοῦ (Ὀρφικοδιονυσιακὰ μυστήρια, Νεοπυθαγορισμός, Ἑρμητικὴ φιλολογία, Ἰουδαιοελληνιστικὴ φιλοσοφία, Νεοπλατωνισμός). Ὁ Μυστικισμὸς εἶναι ὁ ἀντίπους τοῦ πνεύματος τῆς οὐσίας τῆς κλασσικῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας, τοῦ πνεύματος τῆς ἀπόλυτης ἐλευθερίας τοῦ φιλοσοφικοῦ Στοχασμοῦ καὶ τῆς ἀπόλυτης ἐπιβολῆς καὶ κυριαρχίας στὶς σφαῖρες τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Νοολογισμοῦ — Ὀρθολογισμοῦ — Ἰδεαλισμοῦ — Πανπνευματολογισμοῦ, κι' ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους, ἂν μὴ ὁ μεγαλύτερος, παράγοντες τῆς παρακμῆς καὶ στὸ τέλος τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τίς κυριώτερες φιλοσοφίες τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι οἱ φιλοσοφίες τοῦ Ἐπικουρισμοῦ, τοῦ Στωϊκισμοῦ καὶ τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ.

1. **ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ** (341 — 270 π.Χ.). Τὴν τελειότερη ἐκθεσὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐπίκουρου καὶ τῆς σχολῆς του ἔχει δώσει ὁ μέγας Λατῖνος ποιητὴς Λουκρήτιος στὸ περιλάλητο ἔργο του («*De rerum natura*») (Γιὰ τὴ φύση τῶν πραγμάτων). Τὴ φιλοσοφία τοῦ Ἐπικουρισμοῦ κυριαρχεῖ ἀπόλυτα ἡ ὕλιστικὴ κοσμοθεωρία, ποὺ μέσα στὶς σφαῖρές της δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως θέση ἢ θεωρία τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Κατὰ τὸ Λουκρήτιο ἡ ψυχὴ ἔχει τὴν τύχη τοῦ σώματος. Γεννιέται καὶ πεθαίνει μαζὶ μὲ τὸ σῶμα. Τὸ πνεῦμα εἶναι μέρος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος καὶ ὑπόκειται στὸν παγκόσμιον νόμον τῆς Φθορᾶς καὶ τοῦ Θανάτου, ὅπως καὶ ὅλο τὸ σῶμα.

Ὁ Λουκρήτιος (99 — 55 π.Χ.), στὸ πικρὸ πάνω ἔργο του, πολεμάει σφοδρότατα τὴ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος ἀπάνω στὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τὴ χαρακτηρίζει μὲ ἀυστηρότητα ὡς καθαρὴ τρέλλα. Κατὰ τὸ Λουκρήτιο ἡ ψυχὴ εἶναι θνητὴ καὶ φθαρτὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται τὸ Θάνατο. Κι' ἓνας ἀπὸ τοὺς κύριους σκοποὺς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐπίκουρου καὶ τοῦ Λουκρήτιου, ὅπως τονίζει ὁ ἴδιος, εἶναι ἡ

λύτρωση τοῦ Ἀνθρώπου — μὲ τὰ γιαιτροσόφια βέβαια τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν — ἀπὸ τῆ «δεισιδαιμονικῆ φαντασμαγορία» καὶ τὸν τρόμο τοῦ Θανάτου.

Ἡ πνευματικὴ ὁμῶς Ἱστορία ὅλου τοῦ Κόσμου, ἡ Ἱστορία τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Τέχνης καὶ τῆς Φιλοσοφίας καὶ τῆς Ἐπιστήμης ὅλων τῶν λαῶν ὅλης τῆς Ἀνθρωπότητος καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, διαψεύδει καὶ τὸ Λουκρήτιο καὶ ὅλους τοὺς ὁμοϊδεάτες του. Ἀντίθετα πρὸς τὴ φιλοσοφία τῶν Ἐπικουρείων ὁ Θάνατος τρομάζει καὶ συγκλονίζει ὅλο τὸ Ἀνθρώπινο Γένος καὶ τὸ Ἀνθρώπινο Πνεῦμα, ὅπως εἶδαμε στὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ Μέρους αὐτοῦ, ἀγωνίστηκε καὶ ἀγωνίζεται ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τῆς πνευματικῆς αὐτοσυνείδησης τοῦ Ἀνθρώπου, χιλιάδες, δεκάδες καὶ ἑκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ Ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ Θάνατο. Ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνία τοῦ Θανάτου δὲν εἶναι δεισιδαιμονία, ἀλλ' ἀπόλυτη καυτερὴ πραγματικότητα.

Ὁ Θάνατος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο κύριους παράγοντες τῆς ζωῆς τοῦ Ἀνθρώπου μέσα στὸ Σύμπαν καὶ τὴν Αἰωνιότητα καὶ τοῦ πνευματικοῦ Πολιτισμοῦ ὅλης τῆς Ἀνθρωπότητος. Ὁ Θάνατος προσδιορίζει, προδιαγράφει καὶ ὑπαγορεύει τὴ μοίρα τοῦ Ἀνθρώπου μέσα στὸν Κόσμο καὶ τὰ ἱστορικὰ κοσμικὰ πεπωμένα ὅλων τῶν λαῶν ὅλης τῆς Γῆς. Θρησκεία, Τέχνη, Φιλοσοφία, Ἐπιστήμη, ὡς κύριο οὐσιαστικὸ περιεχόμενο καὶ ὑπέροστο σκοπὸ τους ἔχουν τὴ λύτρωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπὸ τὴ μεταφυσικὴ ἀγωνία τοῦ Θανάτου. Καὶ τὴ μεταφυσικὴ λύτρωσή του ἀπὸ τὸ Θάνατο εἶδε ὁ Ἀνθρώπος μόνο στὴ μεταφυσικὴ τοῦ Σπιριτουαλισμοῦ — Ἰδεαλισμοῦ, ποὺ οἱ ὑψηλότερες θεωρίες της εἶναι οἱ θεωρίες τῶν ἀληθειῶν τοῦ Θεοῦ, τῆς Ἀθανασίας καὶ τῆς Ἐλευθερίας, θεωρίες, ποὺ πολεμάει μὲ μανία ὁ Ὑλισμὸς καὶ ἐν' ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κλαδιὰ του, ὁ Ἐπικουρισμὸς. Καὶ ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία, ἡ πνευματικώτερη καὶ μεταφυσικώτερη θρησκεία ἀπ' ὅλες τὶς θρησκείες ὅλου τοῦ πολιτισμένου Κόσμου, τὸ ζήτημα τῆς μεταφυσικῆς λύτρωσης τοῦ Ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ Θάνατο ὑψωσε στὸ κέντρο ὅλης τῆς μεταφυσικῆς της καὶ θεολογίας της. Οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ μυστήριον ὅλων τῶν μυστηρίων τῆς ζωῆς τοῦ Ἀνθρώπου μέσα στὸν Κόσμο, τὸ μυστήριον τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀνάστασης. Τὸ μυστήριον τοῦ φυσικοῦ θανάτου τοῦ Ἀνθρώπου, ὡς φυσικοῦ ὄντος, καὶ τῆς ἀνάστασής του, ὡς πνευματικοῦ ὄντος, ὡς ἀπειροελάχιστου μορίου τοῦ πνευματικοῦ Ἀπείρου, τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ὡς θείου ὄντος.

2. ΣΤΩΙΚΟΙ (3ος αἰώνας π.Χ.). Ἐκεῖνο ποὺ κυρίως χαρακτηρίζει στὴν οὐσία της τὴ φιλοσοφία τῶν Στωϊκῶν εἶναι ἡ μεγάλη μάχη ποὺ δίνει μέσα της ὁ Ἰδεαλισμὸς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας τῶν κλασσικῶν χρόνων της καὶ ὁ Ἀσιατικῆς ρίζας Ὑλισμὸς. Στὴν περιοχὴ τῆς Μεταφυσικῆς ὁ θρίαμβος τοῦ Ἀσιατικοῦ Ὑλισμοῦ εἶναι ἀπόλυτος. Ἡ μεταφυσικὴ τῶν Στωϊκῶν εἶναι ὑλιστικὴ. Στὸ βάθος δὲν εἶναι παρὰ καθαρὰ μεταμόρφωση καὶ παραμόρφωση, μὲ ὑλιστικὸ πνεῦμα, τῆς ἰδεαλιστικῆς καὶ πανσπιριτουαλιστικῆς στὴν οὐσία της φιλοσοφίας τοῦ Ἡρακλείτου. Στὸ πεδίο ὁμῶς τῆς

Ἠθικῆς ἢ ἀντίδραση τοῦ ἰδεαλιστικοῦ πνεύματος τῆς κλασσικῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας εἶναι ἐντονώτερη. Μέσα στὸ κλίμα τῆς ὕλιστικῆς μεταφυσικῆς τοῦ Στωϊκισμοῦ φυσικὰ τὸ ἄνθος τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς χαροπαλεύει καὶ ψυχορραγεῖ.

Ἡ ψυχὴ, κατὰ τὸν ἰδρυτὴ τῆς Σχολῆς τοῦ Στωϊκισμοῦ, τὸ Ζήνωνα (ἀπὸ τὸ Κίτιο τῆς Κύπρου, 336 — 264 π.Χ.), «σῶμα εἶναι καὶ μετὰ θάνατον ἐπιμένειν» (Διογ. Λαέρτ. Ζήνων 84). Ἡ ψυχὴ εἶναι φθαρτὴ καὶ συνεπῶς θνητὴ. Μόνο ἡ καθολικὴ ψυχὴ ὅλου τοῦ Κόσμου (ἡ Κοσμοψυχὴ), ποὺ μόριά της μόνο εἶναι οἱ ἀτομικὲς ψυχές, εἶναι ἀφθαρτη.

Ὁ Κλεάνθης, ἀπὸ τὸν Ἄσσο τῆς Τροίας (331 — 233 π.Χ.), ἀπὸ τοὺς κορυφαίους Στωϊκοὺς, ἀσπάζεται τὴ θεωρίαν τῆς ἐπιβίωσης τῶν ἀτομικῶν ψυχῶν, ἀλλ' ὁ Χρύσιππος, ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τοῦ Στωϊκισμοῦ, δεχόταν τὴν ἐπιβίωσιν μόνο τῶν ψυχῶν τῶν σοφῶν. Ὁ Παναίτιος (180 π.Χ.) ἀρνιέται τελείως τὴν Ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Ὁ Ρωμαῖος στωϊκὸς φιλόσοφος Σενέκας (1ος αἰώνας μ.Χ.) δίνει στὴ διδασκαλίαν τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς θρησκευτικὸν τόνο καὶ σὲ ὁρισμένες στιγμὰς τοῦ ἔργου του ἀκούγονται μέσα του τόνοι, ποὺ θαρρεῖ κανεὶς πὺς εἶναι τόνοι λόγων ἐνὸς Χριστιανοῦ καὶ πιστοῦ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας.

Ἡ σκέψις τοῦ Ἐπίκτητου (50 — 138 μ.Χ.) κυμαίνεται ἀνάμεσα στὸν Ὑλισμὸν καὶ τὸν Ἰδεαλισμὸν.

Ἐπίσης ἀβέβαιη καὶ σκοτεινὴ εἶναι καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (121 — 180 μ.Χ.) ἀπάνω στὸ ζήτημα τῆς Ἀθανασίας.

Γενικὰ εἶναι βέβαιον γιὰ τὴν φιλοσοφίαν τῶν Στωϊκῶν. Ἡ θεωρία τῆς προσωπικῆς Ἀθανασίας ἔχει ἔδω, ὅπως καὶ στὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἐπικουρείων, καταποντιστῆ μέσσω στὴ θάλασσα τοῦ Ὑλισμοῦ.

3. ΝΕΟ ΠΛΑΤΩΝΙΣΜΟΣ. ΠΛΩΤΙΝΟΣ (205—270 μ.Χ.).

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλωτίνου ἀπάνω στὸ πρόβλημα τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ κινεῖται μέσα στὶς σφαῖρας τῶν θεωριῶν τοῦ Πλατωνικοῦ Φαίδωνος. Ἡ ψυχὴ, στὰ μάτια τοῦ Πλωτίνου, εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ αἰτία τῆς κίνησης ὅλου τοῦ Κόσμου καὶ τῆς Ζωῆς ὅλης τῆς Δημιουργίας (ἡ ἴδια εἶναι αὐτοκίνητη καὶ ἀεικίνητη) καὶ διαφέρει ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὴν ὕλη. Εἶναι καθαρὴ πνευματικὴ οὐσία, ἀϋλὴ, θεία, ἀφθαρτη καὶ ἀθάνατη: «ἄτε ἀρχὴν ζωῆς καὶ τοῖς ἄλλοις οὐσαν» (Ἐννεαδ. Δ.7.9). Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι θνητὴ, γιατί ἂν ἦταν θνητὴ, δὲ θὰ ἦταν ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς Ζωῆς καὶ δὲ θὰ ἔδινε τὴν ζωὴν σ' ὅλα τὰ ἐμψυχα καὶ ἔμβια ὄντα ὅλου τοῦ Κόσμου. Ἡ Ζωὴ καὶ ὁ Θάνατος δὲν ταιριάζουν. Ἡ Ζωὴ εἶναι τὸ ἀντίθετον ἀπὸ τὸ Θάνατον καὶ δὲν μπορεῖ νὰ δεχτῆ τὸ Θάνατον. Ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδιαν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Εἶναι μιὰ καὶ ἀπλὴ οὐσία, ζωὴ ἐν ἐνεργείᾳ. Ὡς καθαρὴ πνευματικὴ οὐσία, ἐλεύθερη ἀπὸ τὸ σῶμα, δὲν ἐπιρρεάζεται καὶ δὲν παιδαίνεται ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὰ κακὰ τοῦ σώματος καὶ εἶναι στὴν καθαρὴν γρίσιν τῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς. Ὡς θεία καὶ αἰδία οὐσία ἡ ψυχὴ δὲ δέχεται κάθε τι ποὺ δὲν εἶναι θεῖον καὶ αἰδίο, δηλαδὴ κάθε τι τὸ σωματικὸν καὶ ὕλικόν. Καὶ ἡ ἀπιστία τῶν ἀνθρώ-

πων ἀπάνω στο θέμα τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, στά μάτια τοῦ Πλωτίνου, ὀφείλεται στ' ὅτι οἱ ἄνθρωποι δέν εἶναι καθαροί ἐσωτερικά καί συνεπῶς δέν μποροῦν νά ἰδοῦν τήν ψυχή αὐτή καθαυτή ὡς θεία καί ἀθάνατη (Ἐννεαδ. Δ.3.7 «περὶ ἀθανασίας ψυχῆς»).

Ἄλλο Πλωτῖνος δέχεται ἐπίσης τή θεωρία τῆς μετεμψύχωσης. Κατά τή φιλοσοφία του ἀπάνω στο ζήτημα αὐτό ἡ μοίρα τῆς ψυχῆς ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο κρίνεται καί καθορίζεται ἀπὸ τήν ἠθική ἀξία της καί τὰ ἔργα τοῦ Ἀνθρώπου στήν ἐπίγειά ζωή του.

Οἱ καθαρές ψυχές τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἐνίκησαν στή ζωή τους ἀπάνω στή Γῆ τή δύναμη τῶν φυσικῶν ὑλικῶν ἡδονῶν καί ἀπολαύσεων καί λυτρώθηκαν ἀπὸ τὸ σῶμα καί τὸ Κακό, ξαναγυρίζουν μετὰ τὸ θάνατο μέσα σὲ ἀνθρώπους. Ἀντίθετα οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἔζησαν κάτω ἀπὸ τὸ κράτος τῆς ὕλης καί τῶν ὑλικῶν ἡδονῶν καί ἀπολαύσεων, πᾶνε ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο μέσα σὲ ζῶα («ὅσοι μὲν οὖν τὸν ἄνθρωπον ἐτήρησαν, πάλιν ἄνθρωποι, ὅσοι δὲ αἰσθήσει μόνον ἔζησαν, ζῶα» Ἐννεαδ. Γ.4.2.). Οἱ ἀγνές καὶ ἐνάρετες καί ὠραῖες ψυχές μετὰ τὸ θάνατο πᾶνε στὸν οὐρανό, γίνονται ἄστρα καί ἀπὸ ἐκεῖ ἀπάνω θεῶνται τὸ μεγαλοπρεπέστατο θέαμα καί πανόραμα τοῦ Σύμπαντος (Ἐνν. Γ.4.2.5). Οἱ τύραννοι ὕστερ' ἀπ' τὸ θάνατο γίνονται δοῦλοι καί οἱ κακοὶ πλούσιοι γίνονται φτωχοί. Μοίρα τῶν φονηῶν νά πᾶνε ἀπὸ φόνου. Ὁ φονηῆς τῆς μάνας του γίνεται ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατό του γυναίκα καί μάλιστα σκοτώνεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ γυιό της (Ἐνν. Γ.2.8). Καί ὁ βιαστής γυναίκας γίνεται μετὰ θάνατο γυναίκα καί βιάζεται.

Ἀπάνω στο πρόβλημα τοῦ Κακοῦ ὁ Πλωτῖνος ἀσπάζεται τή θεωρία «πὼς, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα σύνθετο ὄν, ἀπὸ σῶμα καί ψυχή, ὕλη καί πνεῦμα, δέν εἶναι ἡ ψυχή ποὺ ἀμαρτάνει καί κάνει τὸ Κακό, ἀλλὰ τὸ σύνθετο ὄν: «Πάσχει τὸ ὄλον καί ἀμαρτάνει τὸ σύνθετον καί ταῦτό ἐστὶ τὸ διδοῦν δίκην, οὐκ ἐκεῖνο.»

Β. ΝΕΩΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ. α. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ 17ου ΚΑΙ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ.

1. DESCARTES (1596 —1650). Ὁ Descartes, ἔν' ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ εὐγενέστερα φιλοσοφικά πνεύματα ὄλων τῶν αἰώνων, εἶναι ὁ θεμελιωτῆς τοῦ Ρασιοναλισμοῦ καί τοῦ Σπιριτουαλισμοῦ τῆς Νεώτερης Εὐρωπαϊκῆς Φιλοσοφίας. Σὲ γράμμα του πρὸς τὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Παρισιοῦ, ποὺ προτάσσεται πρὶν ἀπὸ τὸ ἔργο του «Μεταφυσικοὶ Στοχασμοί», τονίζει, πὼς τὰ δύο προβλήματα τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Θεοῦ καί τῆς Ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἶναι τὰ δύο κυριώτερα προβλήματα τῆς Φιλοσοφίας καί τῆς Θεολογίας. Στὸ ἴδιο γράμμα του τονίζει, πὼς ἡ ἀνθρώπινη ψυχή